

„KULTŪROS“ KNYGYNĖLIS
Nr. 17—18—19.

NAŠLAITĖS VARGAI

V. K U G O.

APSAKYMAS.

∴ „Kultūros“ b-vės leidinys/ Šiauliai ∴

[1925]

827

840

kr 4

Hu-64

Kr

Spausdinta „Titnago“ spaustuvėje, Šiauliai,
Bažnyčios g-vė 58.

Našlaitės vargai.

Apsakymas.

I.

Prasidedant šiam apsakymui, 1823 metais, Monfermeilis tebuvo paprastas miškų apsuptas kaimas.

Ši puiki, rami vietelė buvo nuošaliai nuo didesnių kelių. Čia galėjai pigiai ir gana gerai gyventi. Tik trūko Monfermeiliui vandens. Vanduo, dėl vietos aukštumo, čia buvo retenybė. Jo reikėjo eiti labai toli. Vieno kaimo dalis vandens eidavo į kaimynų kūdras, o kitas galas, kur buvo bažnyčia, vandenį turėdavo nešti iš miško upeliuko, kuris tekėjo ant kalnelio — ketvirtis valandos kelio nuo Monfermeilio; tad su vandeniu turėdavo vargo kiekvienas kaimo ūkis.

Pasiturį namai, tarp jų ir Tenardjės smuklė, vandenį imdavo kibirais iš vietinio vandenvežio; bet vasarą jis važiodavo vandenį tik ligi septintos valandos vakaro, o žiemą iki penktos valandos. Sutevus, kada langines visur uždarydavo, kas anksčiau nepasirūpino — likdavo be van-

1823 metų Kalėdų šventės buvo ypatin-
gai puikios ir linksmios. Pradžioje žiema
buvo lengva, sniego nebuvo ir šalčiai dar
neprasidėjo. Keliaują vaidintojai, leidus
seniūnui, pastatė didžioji gatvėj savo
balaganus, o aikštėj atsirado būdelių su
įvairiomis prekėmis; keletas atkeliavusių
pirklių įsitaisė ir toje gatvėje, kur buvo
Tenardjės smuklė. Visi tie užplūdę žmo-
nės sukėlė triukšmą ir gyvumą paprasta-
me kaime.

Vakare, prieš Kalėdas, keletas vežėjų,
atsivariusių su vežimais, ir nešėjų susi-
rinko dideliame Tenardjės smuklės kam-
baryje aplink stalą, ant kurio degė kele-
tas žvakių. Šis kambarys buvo panašus
į visus kitus tokius būstus: čia buvo pris-
tatyta didelių stalų, alvinių puodelių ir
butelių; apie juos sėdėjo lankytojai, kurie
gėrė ir rūkė. Šviesa buvo menka, užtat
buvo triukšminga.

Šeimininkas Tenardjė — mažas, liesas,
išsišovusiais kaulais žmogus, lapės veidu
— pažiūrėti buvo visai liguistas, bet iš
tikrųjų jis buvo sveikas. Negalėliu jis
apsimesdavo iš gudrumo, — Tenardjė buvo
žmogus labai klastingas ir slapčiomis
nekenė visų žmonių.

Jo žmona buvo tikra jo priešybė: aukš-
ta, drūta, apvaliu raudonu veidu, — gyvas
šiurkščios jėgos ir sveikatos paveikslas,
— ji buvo nepaprastai triukšminga, kolio-
josi bauriausiais žodžiais, gyrėsi, kad

kumščiu galinti sudaužyti riešutą ir namie viena visus paspėdavo. Ji, be mergaitės Kozetos, kuri jiems buvo atiduota auklėti, kitos tarnaitės neturėjo. Kol jos motina atsiųsdavo pinigų jos auklėtojams, jos gyvenimas ne taip jau buvo sunkus; bet nuo to laiko, kai pinigų pradėjo nebegauti, Tenardjės neapkentė mergaitės. Jie vertė ją dirbti visokius sunkius darbus ir be pasigailėjimo dar mušo ją. Jai tekdavo nuo ponios Tenardjės; pats Tenardjė jos nelietė; bet kadangi jis sau pasiimdavo gaunamus už ją pinigus, tai žiemą ji vaikščiodavo basa, nuplyšusiais minkais rūbais, kurie vos tedengdavo vargingą mergaitės kūną. Nuo ryto iki vakaro ji bėgiodavo viešbučio laiptais, plaudavo, trindavo, valydavo, šluodavo, kilodavo uždūsus sunkius daiktus, dirbdavo pačius sunkiuosius darbus. Viena iš suverstų ant jos pareigų buvo parnešti iš miško upelio vandens, kada pritrūkdavo vandenvežio atvežto vandens. Mergaitė labiausiai to darbo bijojo, del to kad jai būdavo baisu tamsoje eiti į mišką; atsitikdavo, kad ją kaip tik vakare ten siųsdavo. Kietaširdės šeimininkės ir pikto šeimininko rankose Kozeta buvo panaši į vargšę musę, kuri pateko į negailestingo voro tinklą. Tą vakarą, prieš Kalėdas, Kozeta nuėjo ir atsisėdo savo paprastoj vietoj, ant virtuvės stalo skersio prie pečiaus; ji buvo apsiskarmalavusi; basos kojos buvo apau-

tos medinėmis klumpėmis. Prie pečiaus ugnies šviesos ji mezgė mažoms Tenardjės mergaitėms vilnones kojines. Katinėlis žaidė po krėslais. Gretimame kambaryje girdėti buvo linksmi vaikų balsai ir šeimininkių mergaičių juokas. Retkarčiais pasigirsdavo kažin kur mažo vaiko verksmas, įsiterpiąs ryškia gaida į triukšmą, kurio buvo pilnas didysis kambarys, — tai verkė trejų metų Tenardjės sūnus, kurio motina nemylėjo. Kada rėksmas pasydarėdavo itin didelis, Tenardjė sakėdavo žmonai.

— Eik pažiūrėk, kas jam yra.

— Tegul jį, įkyrėjo jis man! — atsakėdavo motina, o vaikas verkėdavo toliau tamsoje.

II.

Į viešbutį įėjo keletas naujų atvažiavėlių. Kozeta liūdnam mąstė. Nors ji turėjo tik aštuonerius metus, bet buvo jau tiek prikentėjusi, jog kartais niauriai susimąstydavo tarytum senė. Jos paakyje buvo mėlynė. Mat, jai sudavė kumščia poni Tenardjė, kuri paskum žvilgsėdama į Kozetą kalbėjo: „Te koki ji negraži, dar su mėlyne paakyje!“

Kozeta galvojo apie tai, kad dabar jau naktis, ir apie tai, kad netikėtai teko pripilti vandens karafinus naujųjų atvažiavėlių kambariuose, ir apie tai, kad kube nebėra vandens.

Ją truputį ramino mintis, kad Tenardjės namuose maža vandens tereikalaudavo, — čia daugiau gerdavo kitus gėrimus. Bet staiga mergaitės širdis krūptelėjo: poni Tenardjė kilstelėjo verdančio randelio dangtelį ir pagriebusi stiklinę priėjo prie vandens kubo. Ji pasuko kraną, — vaikas sekė visus jos judesius, — plonutė čiurkšlė ėmė tekėti ir pripildė stiklinę iki pusės.

— Vandens nebėra, — tarė poni Tenardjė.

Minutėlę patylėjo. Mergaitė nekvėpavo.

Na, tiek to, — tarė šeimininkė, — užteks.

Kozeta vėl paėmė kojine, bet dar ilgai jautė, kad krūtinėje širdis plaka, tartum ten didelis kamuolys ritinėjosi. Ji skaitė akininksnius ir norėjo greičiau sulaukti rytojaus.

Kartais kas iš geriančių pažvelgdavo į gatvę ir sušukdavo: „Tai tamsumas, lyg duobėje!“, arba: „Reikia turėti katės akys, kad galėtum dabar be žiburio išeiti į gatvę.“

Kozeta krūpčiojo sulig tais žodžiais.

Staiga durys atsidarė ir vienas iš nešėjų, apsistojusių viešbutyje, įėjo į kambarį ir piktai prašneko:

— Mano arklys negirdytas!

— Ne, girdė, — atsakė poni Tenardjė.

— Sakau gi jums, motin, kad negirdytas, — tvirtino pirklys.

Kozeta išlindo iš po stalo.

— Tikrai, ponuli, girdytas. Jis iš kibiro gėrė; aš pati jam atnešiau vandens ir su juo kalbėjau.

Kozeta melavo.

— Kaip nykštys, o jau meluoja! — sušuko pirklys.

— Sakau gi tau, mergiūkšti nevalyva, kad arklys negėręs stovi, — jis prunkščia, aš jau žinau, kad jis taip daro, kada negirdytas.

Kozeta savo tvirtino, „aš jį pagirdžiau,“ bet jos beveik negalėjo išgirsti, tiek drėbėjo iš baimės jos balsas.

— Ką čia su tavim! Gana. Kad būtų vandens ir galas!

Kozeta vėl palindo po stalu.

— Žinoma, — patvirtino šeimininkė, — jei arklys negėręs, reikia jį pagirdyti.

Apsidairiusi ji tarė:

— Kur gi dingio ta mergpalaikė?

Ji pasilenkė ir pamatė Kozetą po stalu, kitame gale, pasislėpusią už sėdinčių už stalo žmonių kojų.

— Lįsk iš ten! — suriko jai poni Tenardjė.

Kozeta išlindo iš savo prieglaudos. Poni Tenardjė tarė:

— Na, parše, eik arklius pagirdyti.

— Kad vandens nebėra, — atsakė silpnu balsu Kozeta.

Poni Tenardjė plačiai atidarė į gatvę duris ir pasakė:

— Tad eik vandens!

Kozeta nuleido galvą ir nuėjo kibiro,

kuris stovėjo kampe, prie pečiaus.

Kibiras buvo už mergaitę didesnis: ji lengvai galėjo atsisėsti į jį. Poni Tenardjė grįžo prie virtuvės ir mediniu šaukštu paragavo iš randelio, murmeldama:

— Upelyje užtektinai vandens. Kokia gudruolė!.. O juk svogūnus geriau sutrynus!..

Paskum ji atidarė stalinę, pagraibė po pinigų, sumišusius ten su pipirais ir svogūnais, ir išėmė pinigą.

— Še tau penkiolika su. Grįždama užėisi pas kepėją ir nupirksi kepalą duonos.

Kozeta prijuostėje turėjo šoninę kišenėlę. Nė žodžio nepratarusi, ji įsidėjo ten pinigų ir sustojo prieš atdaras duris. Rodos, ji laukė, kad kas jai padės.

— Na, eik gi! — suriko poni Tenardjė. Kozeta išėjo; durys užsidarė.

III.

Nuo Tenardjės smuklės išilgai gatvėsėjo eilė būdelių, sukaltų švenčių prekymečiui. Kiekvienoje degė žvakės, įstatytos į popierinius piltuvėlius. Ši iliuminacija, kuri, anot mokyklos mokytojo, darė „stebuklingą įspūdį“, buvo padaryta dėl laukiamo gyventojųėjimo į vakarines pamaldas bažnyčioje.

Paskutinė būdelė buvo kaip tik prieš Tenardjės smuklės duris. Jojeėjo prekyba galanterijos prekėmis ir pačioj aiškioj vietoj baltų staldengčių tone grožėjosi didžiulė

lėlė, apvilкта rožės raudonumo rūbais su auksinėmis varpomis plaukuose ir su emalio akimis.

Ši retenybė stebino visus vaikus, kurie ėjo pro šalį, bet dar neatsirado nė vienos motinos, kuri būtų galėjusi arba panorėjusi savo vaikui tokį brangų žaislelį.

Smuklininko dukterys valandomis žiūrėjo į stebuklingąją lėlę, ir net Kozeta išdrįso paslapčiomis žvilgterėti į ją.

Išėbgusi susavo kibiru į gatvę, Kozeta, kad ir kaip nuliūdusi, negalėjo nepažvelgti į „damą“, kaip ji vadino lėlę. Vargšė mergaitė sustojo lyg įbėsta: ji dar nebuvo mačiusi lėlės iš arti.

Krautuvė jai atrodė kaip koks rūmas, lėlė — kaip stebuklingas regėjimas. Vargšei mažytei, suspaustai skurdo, lėlė reiškė linksmybę, skaistybę, turta, laimę. Savo vaikiškame protelyje ji palygino save su lėle, ir jai rodėsi, kad jas skiria bedugnė. Ji sau kalbėjo, jog norint turėti tokį daiktą, reikia būti karalaite ar bent princesa. Žiūrinedama jos gražius, raudonus kaip rožė rūbus, puikiai sušukuotus plaukus, ji galvojo sau: „kokia ši lėlė laiminga“.

Kozeta negalėjo akių atitraukti nuo lėlės. Juo ilgiau ji žiūrėjo į ją, — juo labiau žavėjo ją lėlė Tarytum rojus prieš ją atsidarė. Už tos lėlės buvo mątyti ir daugiau, ir visos jos jai atrodė kaip kokie angelai ir nežemiškos būtybės, o tarp jų vaikščiojās pirklys mergaitei buvo nely-

ginant Dangiškasis Tėvas. Bežiūrėdama į visa tai su baime ir pagarba, ji pamiršo, kur ją siuntė. Staiga pasigirdo šiurkštus ponios Tenardjės balsas, kuris išblaškė jos svajojimus.

— Kaip, tu dar nėjai? Palauk, aš tau! Ar matėt? Žiopso atsistojusi! Ak tu biau-rybe!

Kozeta pasileido kiek tik galėdama bėgti miško upeliuko link. Ji nebestojo prieš krautuves. Kol jiėjo gatve, netoli nuo bažnyčios, krautuvės jai švietė, ir jiėjo drąsiai; bet kai sumirksėjo paskutinė švieselė iš apšviestų krautuvių ir ji atsidūrė visiškoj tamsoj tarp aklų gatvikių, tad vargšei mergaitei radosi baisu.

Eidama ji mojavo kibiru, kad tuo nusi-ramintų. Kibiras skambėjo ir jai rodėsi, kad ji nevisai viena.

Juo toliau, — juoėjo tamsyn. Nė gyvo daikto kelyje! Štai sutiko moteriškę, kuri pamačiusi vaiką sustojo ir sumurmėjo: „Kur eina tas vaikas? Kas čia?“ Paskum ji pažino ją ir tarė: „A, tai vyturiukas!“ — tokią turėjo pravardę Kozeta.

Kol jiėjo kaimo gatvėmis, ji šiaip taip save drąsino, — juk vis tik kai kada pro langinių plyšelį sušvisdavo švieselė, ten už sienos ji jautė esant žmogų, ir vaikui lengviau darėsi ant širdies; bet praėjusi paskutinį namelį Kozeta sustojo: eiti toliau nuo apšviestų krautuvių buvo baisu, o eiti

dabar pasibaigus ir paskutiniems tamsiems trobėsiams, tiesiog buvo negalima!

Ji pastatė kibirą ant žemės ir pradėjo iš lėto gniaužyti plaukus. Prieš ją niūksėjo tuščias juodas laukas. Ji nusiminusi pažvelgė tolyn. Ten tamsoje, jai vaideinosi įvairius žvėrys ir visokie baisūs daiktai. Ji įsižiūrėjo, ir jai tikrai pasirodė, kad žolėje knibžda žvėrys, ir medžiai kaip gyvi, linguoja šakas. Ji pagriebė kibirą ir griežtai pasuko atgal; baimė ją įdrąsino įsakymų neklausyti.

Tačiau paėėjus šimtą žingsnių, ji vėl sustojo ir vėl pakasė galvą. Ji įsivaidavo šeimininkę su pykčio perkreipta burna ir su žaibuojančiomis akimis. Gailiai pažiūrėjo vaikai atgal ir pirmyn. Kas daryti? Kur eiti? Pirmyn — pikta šeimininkė, atgal — nakties baisenybės! Mergaitė netvėrė prieš baisų šeimininkės vaizdą. Ji vėl grįžo atgal ir pasileido bėgti. Ji pribėgo mišką ir bėgo mišku. Tik nebeatgaudama kvapo, ji nustojo bėgusi; bet ir tada ji nesustodamaėjo keliu pirmyn. Ji visai apklaiko; ją ėmė verksmas, ją visą krėtė nakties šiurpulys. Ji nieko nebegalvojo, nebematė.

Nuo pamiškės iki upelio tebuvo iš viso septynios aštuonios minutėsėjimo. Kozeta kelią žinojo labai gerai, dėl to kad kasdien vaikščiodavo po keletą kartų. Ji nepametė kelio, kad ir nežiūrėjo nei į

dešinę, nei į kairę, bijodama pamatyti kokią baisybę medžiuose arba krūmuose.

Ji priėjo šaltinį. Molyneje buvo pasidaręs lyg dubuo su vandeniu, bent dviejų metrų gilumo. Aplink jį augo samanų ir žolės dideliais lapais ir buvo primėtyta akmenų. Iš dubens tekėjo upeliukas ir sruveno čiurlendamas tarp žolių.

Kozeta neketino pasilsėti. Ji apgraibomis surado ranka jauną ažuolėlį, palinkusį ant upelio, — ji semdama vandenį pasiremdavo. Atradusi šakelę, ji nusitvėrė už jos, pasilenkė prie upelio ir panėrė kibirą. Jos nervai taip buvo įtempti, jog ji tris kart tvirtesnė radosi. Pasilenkusi prie vandens, ji nepastebėjo, kad iš jos prijuostės kišenės išslydo pinigai ir įkrito į vandenį. Kozeta ištraukė pilną kibirą, pastatė jį ant žolės ir pasijuto pavargusi. Ją traukė tuojuo namo eiti, bet semdama vandenį ji taip prisikamavo, jog visai nusilpo. Ji nuvirto į žolyną ir nusterio.

Ji merkėsi ir vėl žiūrėjo, nežinodama gerai, kam tai daro, bet negalėjo nusitvėrėti nedariusi. Ties jos galva dangumi lėkė didžiuliai juodi debesys, panašūs į dūmų kamuolius. Nakties tamsa tarytum gulo ant vaiko, dengdama jį savo klaikiu apdangalu.

Jupiterio žvaigždė mirksėjo tamsaus dangaus gilumoje. Kozeta su baime žiūrėjo į nežinomą jai planetą, kuri buvo arti ho-

rizonto apsupta ūkanos ir atrodė lyg kruvina žaizda.

Iš lygumos pūtė vėsus vėjas. Miške buvo tamsu ir kurčia. Nė garso, nė mažiausios prašvaistėlės. Didžiuliai medžiai išskėstomis šakomis ir maži nedailūs krūmai vėjo pučiami lingavo; taip pat lingavo ir aukštos žolės, vingiuodamos kaip gyvatės. Keletas sausų viržio žiedelių, vėjo nešamų, graitai pralėkė oru, tarsį jie paklaikę iš baimės, bėgo kažko vejami. Aplink niūksojo rūsti erdvė.

Kozeta nebūtų mokėjusi išaiškinti kas jai darosi. Baimė jai siekė iki pat širdies gilumos ir kartu ji žinojo, kad rytoj, tuo pat metu, ją būtinai vėl čia varys. Kad atsipeikėjus, jai kažin kaip ėjo į galvą balsu skaičiuoti: ji pradėjo nuo vieno, priėjo iki dešimties ir vėl iš pradžios... Iš tikrųjų tatau tarsį pažadino ją; ji pajuto, kad jos rankos visai šlapios ir vienkart ją paėmė paprasta baimė, noras greičiau eiti iš čia, greičiau nueiti, kur šviesu, kur žmonės! Ji pašoko ir pagriebė abiem rankom kibirą ir nežiūrėdama, kad jis sunkus, mėgino bėgti; bet tai buvo negalima. Teko, pastačius ant žemės kibirą, sustoti ir pasilsėti.

Atsikvėpusi Kozeta vėl paėmė savo nešinį ir stengėsi toliau nunešti, bet jai kas minutė reikėjo stoti ir ilsėtis. Ji ėjo susilenkusi, nuleidusi galvą lyg senė; jos rankos buvo įtemptos sunkaus kibiro; jos

stingo nuo šalto geležinio pasaito. Sustojant vaikui atgauti kvapo, vanduo pliupsėjo per kraštus ir laistė jos basas kojas.

Ji sunkiai alsavo, verksmas spaudė jai gerklę; bet ji bijojo verkti netgi čia, toli nuo savo žiaurios šeimininkės, — taip ji jos bijojo.

Kad ir kaip ji stengėsi nueiti toliau ir rečiau sustoti, bet vis delto slinko labai palengva. Ji bailiai galvojo, kad išeis daugiau kaip valanda iki kaimo ir kad poni Tenardijė ją primuš. Mušimo baimė susiliejo su miško, tamsos, vienumos baimė. Mergaitė, atėjusi iki pažįstamo kaštano, sustojo, kad paskutinį kartą gerai sutelktų savo jėgas. Pasilsėjusi, ji vėl paėmė narsiai kibirą ir nuėjo toliau; bet nelaimingo „vyturiuko“ nusiminimas tiek padidėjo, jog ji balsu sudejavo: „Dieve mano, Dieve mano!“

Čia jai pasirodė, kad kibiras paliko visai lengvas. Kaži kieno ranka, kuri atrodė jai dideliausia, pagriebė kibirą už pasaito ir pakėlė jį. Kozeta pažvelgė aukštyn. Didelė tamsi žmogystaėjo šalia jos; ji negirdėjo, kaip prie jos priėjo kaži koks žmogus. Nė žodžio netaręs, nepažįstamasis paėmė kibirą.

Ji neišsigando, — lyg koks balsas jos viduje pasakė jai, jog tas žmogus nieko pikta jai nepadarys.

— Koks sunkus kibiras, — prabilo žmogus rimtu, tyliu balsu. Jis tau per sunkus, mano vaikeli.

— Taip, tamsta.

— Paleisk jį, aš parnešiu vienas.

Kozeta visai paleido kibirą ir lengvai nuėjo paakiui. Jis ėjo šalia jos ir murmėjo: „Koks sunkus kibiras“.

Paskum jis paklausė:

— Kiek tau metų?

— Aštuoneri, ponuli.

— Iš kur tu eini?

— Nuo šaltinio, kur miške.

— Ar toli dar tau eiti?

— Bent ketvirtis valandos, o gal ir daugiau.

Žmogus patylėjo, paskui atskirai paklausė:

— Ar tu neturi motinos?

— Nežinau, — atsakė mergaitė.

Ir ligi jos palydovas suspėjo atsakyti, ji pridūrė.

— Nemanau, ponuli, kad aš turėčiau motiną. Kiti turi, bet aš neturiu.

Patylėjusi, ji vėl prašnėko:

— Aš manau, kad aš jos niekumet neturėjau.

Vyras sustojo, jis pastatė ant žemės kibirą, paėmė už pečių mergaitę ir norėjo įžiūrėti jos veidą. Liesutis mergaitės kūnelis neaiškiai skyrėsi iš tamsos silpnoje pilko nakties dangaus šviesoje.

— Kuo tu vardu

— Kozeta.

Patylėjęs jis paklausė:

— Kame tu gyveni?

— Monfermeilyje, — tamsta žinai?

— Ir mes ten einame

— Taip, ponuli?

Žmogus patylėjo ir vėl prašneko.

— Kas tave tokiu metu siuntė į mišką vandens?

— Poni Tenardjė.

— Ką veikia toji poni Tenardjė? — klausinėjo toliau nepažįstamasis.

Jo balsas drebėjo, nors jis stengėsi ramiai kalbėti.

Ji — šeimininkė, — atsakė mergaitė.
— Ji laiko smuklę?

— Smuklę? Vesk mane pas ją; aš ten pasiliksiu nakvoti.

Jis žingsniavo gana greitai, bet mergaitėėjo lengvai, neatsilikdama: jos nuovargis visai perėjo.

Protarpiais vaikas žvilgsėjo į savo palydovą pilnomis ramumo ir pasitikėjimo akimis. Kozeta nežinojo, kas yra malda, bet dabar jos vaikiškoje sieloje pabudo lyg džiaugsminga viltis, kokia esti mel džiantis.

Keletą minučių patylėjo.

— Ar poni Tnardjė neturi tarnaitės? — paklausė jis kiek palūkėjęs.

— Neturi, ponuli.

— Tu viena namuose?

— Taip, ponuli.

Patylėjusi Kozeta pridūrė.

— Dar yra dvi mergaitės.

— Kokios mergytės?
 — Ponina ir Zelma.
 — Kas jos tokios?
 — Panelės, šeiminkės dukters.
 — Ką jos veikia?
 — Jos turi puikią lėlę! — sušuko Kozeta: — daug fičių... Jos žaidžia... Joms linksma!

— Visą dieną žaidžia?
 — Taip, visą dieną.
 — O tu visą dieną dirbi?
 Mergaitė pažvelgė į jį ir apsiašarojo.
 — Taip, ponuli, — tyliai atsakė ji.
 — Kartais, kada aš kitus darbus esu baigusi, leidžia man žaisti.

— Kaip gi tu žaidi?
 — Kaip moku: laiko nedaug, fičių neturiu, o jos savo lėlių neduoda. Aš turiu mažutį kalaviją. Štai kokį... — ir ji parodė savo mažąjį pirštelį.

Jie priėjo kaimą. Kozeta vedė nepažįstamąjį kaimo gatvėmis. Eidama pro kepyklą, mergaitė pamiršo, kad reikia nupirkti duonos. Nepažįstamasis nieko daugiau nekalbėjo. Kai jie praėjo bažnyčią ir pateko į gatvę, kuri buvo pilna būdelių, jis paklausė:

— Kas tai — prekymetis?
 — Ne, tamsta, šventė, — Kalėdos.
 Jie artinosi prie viešbučio. Kozeta palytėjo nepažįstamojo ranką ir tarė nusi-
 minusi.
 — Klausyk tamsta...

— Kas mano vaikuti?

— Štai jau mes atėjome.

— Tai kas gi?

— Duokit man tamsta kibirą.

— Kam?

— Šeimininkė supyks, pamačiusi, kad tamsta ji parnešei... mane muš.

Jis atidavė jai kibirą; po valandėlės jie jau priėjo smuklės kiemą; Kozeta dar kartą pažvelgė į didelę lėlę, kuri tebekėksojo krautuvės lange, paskum pabeldė į duris.

Ant slenksčio pasirodė šeimininkė su žvake rankoje.

— Pagaliau tu teikeis atvykti! Gal kur žiopsojai, ką pamačiusi? Sugaišk tu man tiek laiko!

— Štai ponas... jis čia nori nakvoti, — prabilo Kozeta drebančiu balsu.

Poni Tenardjė greit pakeitė miną ir šypsodama ieškojo akimis keleivio. Pažvelgusi į atvykusi, į jo rūbus ir rišulėlį, ji vienumet atsimainė: maloni jos šypsena taip pat greit pranyko, kaip ir atsirado. Ji šaltai prašneko:

— Prašom į vidų.

Įėjus jam į apšviestą valgomąjį šeimininkė visai nusivylė, pamačiusi, kaip jis atrodo. Ji pamerkė vyrui, rodydama į senus keleivio rūbus ir sulamdytą skrybėlę. Vyras atsakė pečių patraukimu, kurs reiškė, jog čia tikrai nieko nepelnysi.

Tada šeimininkė tarė:

— Atleisk tamsta, pas mus nebėra vietos!

— Man vis tiek kur nakvoti. Nuveskite mane nors į arklidę, o aš jums užmokėsiu kaip už kambarį.

— Gerai, tad būstui — 40 su. Aš negaliu mažiau paimti.

Keleivis padėjo ant suolo savo rišulėlį ir lazda ir atsisėdo prie stalo, ant kurio Kozeta jau pastatė stiklinę ir butelį vyno. Tai padariusi, ji atsisėdo savo vietoje, po virtuvės stalu, ir ėmė megzti.

Atvykęs su ja žmogus vos palietė stiklinę su vynu. Jis ypač domėjosi į mergaitę.

Ji buvo negraži. Gal būt, jei jos gyvenimas būtų laimingesnis buvęs, ji būtų buvusi meili. Liesa, išbalusi, družnomis nuo dažnų ašarų akimis, mergaitė atrodė ne vyresnė, kaip šešerių metų, nors jai jau buvo aštuoneri metai. Liūdna, raukšlė buvo jos burnos kampuose, rankelės buvo subrinkusios ir paraudonijusios nuo šalčio. Ugnies šviesoje, kuri krito ant jos iš židinio, jos liesumas buvo labai geras matomas.

Jos keliai glaudėsi, nes jai matyti visuomet buvo šalta. Ant jos buvo vieni skarmai ir tie — vasariniai; ant nelaimingo vaiko nebuvo nė vieno vilnonio skuduro. Pro rūbų skyles galima buvo matyti mėlynės nuo mušimo.

Ji visa buvo pilna vienos baimės. Visa jos būtybė ir bailus žvilgsnys, ir balsas, ir tylėjimas, ir kiekvienas judesys, — visa

reiškė, kad ji turi tik vieną mintį — baimę, kad ją bars, muš, kankins, varys. Ją visą turėjo paėmusi baimė: ji reiškėsi prispaustose prie šonų alkūnėse, uždengtose drabužių apačia kojose, pastangose užimti kaip galima mažiau vietos, tyliau kvėpuoti, nulįsti kur į kampelį. Dabar sugrįžusi visa šlapia, ji nedrįso atsisėsti prie ugnies, kad sušiltų ir apdžiūtų, bet tuoju stvėrėsi darbo.

Žmogus senu apsiaustu nenuleido nuo Kozetos akių. Staiga šeimininkė atsiminė duoną ir suriko:

— Taip, o mano gi duona?

Kozeta, kaip visumet, į šeimininkės balsą išėjo iš po stalo ir ėmė, kaip ir visi įbaidyti vaikai, meluoti.

— Kepykla buvo uždaryta, — tarė ji.

— Tau reikėjo pabelsti.

— Aš beldžiau, bet neatidarė.

— Gerai, aš rytoj paklausiu, — kalbėjo toliau šeimininkė. — Jei tu pamelavai, tai susigriebsi. O dabar duokš pinigus.

Kozeta įkišo ranką į kišenę: kišenėje nieko nebuvo. Kame galėjo dingti tas nelaimingas pinigas? Mergaitė stovėjo, be žodžių. Ji sustingo iš baimės.

— Na, — suriko šeimininkė — duokš pinigus! Kur juos padėjai? Pametei ar nori pavogti?

Sulig tais žodžiais ji siekė botago, kuris kabojo prie pečiaus. Matydama tatai, Kozeta ėmė prašyti dovanoti, prižadėdama,

kad jai daugiau niekumet tokios nelaimės neatsitiks.

Poni Tenardjė nusikabino botagą.

Tuo tarpu keleivis niekam nematant išėmė kažin ką iš kišenės.

Kozeta dengdama rankomis savo kūną, traukėsi į kampą, laukdama kirčių, o poni Tenardjė jau užsimojo botagu.

— Atleiskit tamsta, — tarė keleivis, — aš ką tik mačiau, kad iš mergaitės kišenio kažin kas iškrito. Gal tai ir yra, ko tamsta ieškai.

Jis pasilenkė ir ėmė ieškoti ant grindų.

— Ar ne tai?

Ir jis padavė poniai Tenardjė pinigą — dvidešimt su.

Žinoma, tai buvo ne tas, nes pražuvusis pinigas buvo penkiolikos su, bet šeiminkė nieko nesakė. Ji įsidėjo pinigą į kišenę ir pagrasiusi mergaitei, pasakė:

— Kad to daugiau neatsitiktų, — žiūrėk tu man!

Kozeta grįžo į savo lindybę, pažvelgusi į nepažįstamąjį, ir jos žvilgsnis reiškė didelį nustebimą, bet jame buvo matyti ir dekingumas jam ir pasitikėjimas juo.

— Beje, gal nori tamsta vakarienės? — paklausė šeiminkė keleivį.

Jis paskendęs giliose mintyse, nieko neatsakė.

— Kas per žmogus? — sumurmėjo ne patenkintu balsu šeiminkė. — Tikrai

koks elgeta: vakarienei neturi. Kad bent neprapultų pinigai už nakvynę.

Valgomojo kambario durys atsidarė ir įėjo dvi mergaitės. Tai buvo gražūs vaikai, panašūs greičiau į paneles, nekaip į kaimietes, viena tamsiai rusvomis kasomis, kita visai juodaplaukė; abidvi gyvios, švarios, skaisčios ir sveikos, nors žiūrėk. Jos buvo apsitaisiusios šiltai ir puikiai; os žėrėjo džiaugsmu. Jų judėjimuose buvo matyti, kad jos namų ponios. Jas pamčiusi šeimininkė sušuko balsu, kuris kad ir rodėsi rūstus, bet reiškė džiaugsmą.

— Štai ir jūs! eikite šen.

Ji papurtė jas, paglostė jų švitančias galveles ir nudulkinusi jų sukneles, tarė šypsodamas:

— Kokios lėlės!

Mergaitės atsisėdo prie pečiaus. Jos turėjo lėlę, kuria žaidė, linksmi sau čiauškėdamos.

Kartais Kozeta paliaudama megzti rūščiai žiūrėjo į žaidžiančius vaikus. Jos į ją nežiūrėjo. Joms Kozeta ar šuniukas—buvo vis tiek. Jos galvojo ir jautė kaip tie, kurie prie jų būdavo.

Jų lėlė buvo sena, sulaužyta, nusišėrusiais drabužiais. Bet Kozetai ji buvo stebėbuklinga. Juk ji, kaip gyvena, dar nkarto neturėjo savo lėlės. Šeimininkė pamčiusi, kad Kozeta žiūri į jos dukteris, ėmė bartis.

— Ak tu, tingine! Ar šitaip tu dirbi! Štai aš tau parodysiu, kaip reikia megzti.

Nepažįstamas tarė šeimininkei:

— Gerbiamoji, tegul ji taip pat pažaidžia!

Šeimininkė nustebusi pažvelgusi į kalbantį: tokiam vargetai kištis į jos reikalus — jai pasirodė visai netinka.

— Jei ji valgo, turi ir dirbti, — atsakė ji piktai: — Aš jos veltui nepenėsiu.

— Ką gi ji ten dirbi? — Paklausė nepažįstamasis.

To žmogaus, tokiais prastais rūbais ir tvirtais pečiais buvo švelnus balsas, kurs ypač stebino.

Šeimininkė teikėsi jam atsakyti:

— Jei tamstai įdomu žinoti, ji mezga mano mergaitėm kojines.

Nepažįstamasis pažiūrėjo į Kozetos basas raudonas kojas ir paklausė vėl.

— Ar greit numegs tas kojines?

— Jai dar trims keturioms dienoms bus darbo tinginė ji.

O kiek gali pora kojinių kainoti? — paklausė nepažįstamasis.

Šeimininkė pažiūrėjo į jį su panieka.

— Mažiausia trisdešimt su, — atsakė ji.

— Ar atiduosi jas tamsta už penkis frankus?

— Kur gi ne! — sušuko juokdamasis vienas iš geriančių vežėjų. — Penki frankai porai kojinių, — tai radinys!

Ponas Tenardjė išrado esant reikalinga įsikišti į kalbą.

— Tai ką gi, ponuli, — tarė jisai, — tamsta sumanei už penkis frankus pirkti šias kojines, — tebūnie taip. Mes nieko neatsakome mūsų svečiams.

— Pinigus reikia tuojau sumokėti, — prabilo griežtai šeimininkė.

— Aš imu šias kojines, — pasakė nepažįstamasis, ir moku už jas.

Jis padėjo ant stalo penkis frankus, paskum atsigrėžė į Kozetą.

— Mesk, mano vaikeli, darbą ir eik žaisti.

Tenardjė tylomis įsidėjo pinigus į kišėnę; poniai Tenardje nebebuvo kaip priešintis. Ji su neapykanta prikando lūpą.

Kozeta drebėdama išdrįso paklausti:

— Ar aš galiu žaisti?

— Žaisk, — atsakė rūsčiu balsu šeimininkė.

— Dėkui tamstai, — tarė Kozeta.

Tie žodžiai buvo pasakyti šeiminkei, bet sieloje mergaitė karštai dėkojo nepažįstamajam.

Tenardjė vėl ėmė gerti su vežėjais vyną. Jo žmona priėjo prie jo ir tyliai paklausė:

— Kas tai per žmogus, a?

— Atsitinka, kad tokiais rūbais vaikščioja milijonieriai, — atsakė lyg žinovas Tenardjė.

Tuo tarpu Kozeta padėjo savo darbą. Ji neišėjo iš savo kampo; apskritai ji ju-

dėjo kuo mažiausia. Už jos stovėjo dėžė; ji išėmė iš jos kažkokius senus skurlius ir savo mažą alavinį kalaviją.

Šeimininkų mergaitės, Eponina ir Azelma, tuo tarpu atsidėjusios žaidė naują žaidimą, ir nieko nematė, kas darėsi, aplink jas. Lėlė jau buvo numesta; jos sugriebusios katinėlį vyniojo jį į raudonus ir mėlynus skudurus; jis čypė ir kabarojosi. Vyresnioji, Eponina, dirbdama tą painų darbą plepėjo tąja puikia vaikų kalba, kurią taip pat sunku sugauti, kaip margą drugelį: vos ji palytėsi, kaip įvairiaspalvės jo sparnų dulkelės išnyksta.

— Matai, sesute, — kalbėjo vyresnioji mergaitė: — ši lėlė kur kas puikesnė už aną: ji kruta, ji šilta. Žaiskime su ja. Štai tu būsi svečias; tu pas mane atvažiavai ir aš tau rodau savo dukterį. Ir staiga tu išvysi ūsus, tu labai nustebsi; paskum ausis, paskum uodegą; tu dar labiau nustebsi ir sakysi: „Dieve mano, kas tai!“ O aš tau sakysiu: „Tai mano mažoji dukrelė, — dabar visos mergaitės tokios!“

Azelma klausė sesers ir džiūgavo.

Paukščiai iš bet ko susuks sau lizdą, o vaikai iš ko tik nori pasidarys sau lėlę.

Kol šeimininkės dukters vystė katinėlį, Kozeta vystė savo kalaviją. Ji paėmė jį ant rankų ir tyliai dainuodama supo.

Šeimininkė priėjo prie nepažįstamojo nudryžusių apsiaustu ir atsisėdo prie jo, galvodama, kad gal vyro teisybė: kas jį žino, ši keistą keieivį! Gal būt jis baisiai turtingas. Atsitinka keistų didžturtčių.

— Paklausk tamsta, — prašneko ji.

Nepažįstamasis atsigrėžė; jam pasirodė keistas jos mandagumas; iki šiol ji šiurkščiai kalbėjo su juo.

— Matai tamsta, — kalbėjo ji toliau lipšniu balsu: — lai ji pažaidžia; kartą — ne bėda, jei tat malonu tamstai. Juk ji nieko neturi, ji turi pramintis dirbti.

— Ar tai ne tamstos vaikas? — paklausė nepažįstamasis.

O, ne, ponuli. Tai neturtinga mergaitė, elgeta, kurią mes priėmėm iš malonės. Ji, tur būt, kvailutė. Žiūrėk tamsta, kokia jos didelė galva, — gal putmenys. Mes dėl jos darome ką galime, sulig išgale. Mes patys neturtingi žmonės. Jos motinai į kaimą rašėme, — jau šeštas mėnuo — jokios žinios; gal būt pasimirė jos motina.

— Aa! — tarė nepažįstamasis ir vėl paskendo savo tyliuose mąstymuose.

Jiems kalbant Kozeta lyg nujausdama, kad apie ją kalba, įsiklausė, ir kai kuriuos žodžius nugirdo.

Tuo tarpu gerianti kitam stale kompanija pralinksmėjo ir ėmė dainuoti įvairias nešvankias dainas. Šeimininkė dar

nuėjo jiems paduoti vyno, o Kozeta žiūrėjo į židinio ugnį ir, supdama toliau savo darbo lėlę, pusbalsiu dainavo: „Motina numirė, motina numirė!“

Šeimininkė vėl grįžo prie tariamojo milijonieriaus ir ėmė įkalbinėti, kad jis pavakarieniautų.

— Ar neliepsi tamsta ko nors paduoti?

— Tai duok tamsta duonos ir sūrio, — tarė nepažįstamasis.

— Ne, tai tikra elgeta, — pamanė poni Tenardjė.

Girta kompanija rėkojo toliau, o mergaitė pastalėje dainavo toliau savo graudingą dainelę. Staiga Kozeta nutilo. Ji pamatė šeimininkės mergaičių numestą lėlę, — ji gulėjo netoli nuo virtuvės stalo. Mergaitė išmetė iš rankų kalaviją, suvyniotą skarmaluose: ši keista lėlė nevisai patenkino ją. Ji apsidairė aplink: šeimininkė kalbėjosi su savo vyru; Ponina iš Zelma žaidė su kate; kiti dainavo, kalbėjosi ir valgė — niekas į jos pusę nežiūrėjo. Negalima buvo gaišti. Ji išlindo ir pastalės ir ropečkomis prišliaužė prie lėlės. Vienu matu ji vėl atsidūrė savo vietoje su lėle rankose. Ji taip atsisėdo, kad jos lėlės negalėtų pamatyti patamsyje. Jai buvo tokia vieta laimė pažaisti lėlę, jog ji šį momentą jautė nepaprastą džiaugsmą. Niekas nematė, ką ji padarė, tik keleivis, kuris tylomis baigė vakarienę; Kozetos laimė truko bent ketvirtį valandos;

bet kad ir kaip ji stengėsi paslėpti nuo svetimų akių lėlę, ji nepastebėjo, kad viena jos koja pateko į židinio ugnies apšviestą vietą. Staiga šeimininkės mergaitės pastebėjo šviesoje blizgančią rausvą lėlės koją, ir Azelma sušnibždėjo seselei:

— Žiūrėk, ji paėmė mūsų lėlę.

Abi mergaitės buvo nustebusios Kozetos drasumu, kuri išdrįso paliesti jų lėlę. Vyresnioji, nepaleisdama iš rankų kačiuko, priėjo prie motinos ir pradėjo ją už sijono tampyti.

— Atsitrauk nuo manęs — tarė motina. — Ko tau reikia?

— Mama, pažiūrėk!

Ir ji parodė motinai Kozetą.

Vargšė mergaitė, visa atsėdavusi lėlei, nieko negirdėjo, kas aplink ją dėjos.

Šeimininkės veidas pasidarė baisus, perpykęs: joje išdidumas inirto. Kaip! Ši mergšė pamiršo, kas ji yra ir išdrįso paliesti „panelių“ fitę!

Ji suriko balsu, pilnu pasipiktinimo:

— Kozeta!

Kozeta krūptelėjo, tarsi po ja žemė sudrebėjo.

— Kozeta, aš tau sakau, girdi!? — atkartojo didžiu balsu šeimininkė.

Tyliai padėjo Kozeta lėlę ant žemės; jos judėjimuose reiškėsi baimė ir nusiminimas. Neatitraukdama nuo lėlės akių, ji ėmė grąžyti rankas, pagauta nevaikiško

skausmo. Visi dienos susijudinimai —ėjimas naktį į mišką, sunkus vandens nešimas, pinigų pametimas, botagas, žiaurūs šeimininkės žodžiai, — niekas negalėjo pravirkdyti Kozetos, bet dabar ji balsu verkė. Nepažįstamasai atsikėlė.

— Kas atsitiko? — paklausė jisai.

— Ar tamsta nematai? — tarė poni Ternardje ir parodė jam gulinčią ant žemės lėlę.

— Kas čia tokio? Aš nesuprantu — atsakė nepažįstamas.

— Ši biaurybė išdrįso paliest mano dukterų lėlę!

— Tik tiek? — tarė jisai. — Kokia čia bėda, kad ji pažaidė ją!

— Ji lietė savo bauriomis, purvinomis rankomis.

Sulig šiais žodžiais Kozeta dar labiau ėmė verkti.

— Ar tu nenustosi?! — suriko šeimininkė.

Nepažįstamasai greit išėjo į gatvę. Lig tik jis išnyko, šeimininkė taip spyrė nelaimingąją mergaitę, jog ji suriko.

IV.

Po pusvalandžio durys atsidarė ir nepažįstamasai vėl sugrižo, nešdamas abiem rankom tą pačią stebuklingąją lėlę, kuria nuo pat ryto gerėjosi kaimo vaikai. Kartu su lėle jis parsinešė dar kažin koki

didelį rišulį, kurį padėjo ant suolo, o lėlę jis pastatė prieš Kozetą ir tarė:

— Tai tau, imk ją.

Jis gal pro langą pastebėjo, kada sėdėjo paskendęs savo mintyse, skaisčiai apšviestą krautuvę, kur tarp įvairių niekučių spoksojo puiki lėlė.

Kozeta pažvelgė, tyliai atsitraukė ir nulindo į patį kampą po stalą. Ji matė, kaip nepažįstamasai įėjo su lėle ir artinosi į ją; jei saulė būtų prisiartinusi prie jos, — ji nelabiau būtų nustebusi! Išgirdusi baisius žodžius „Tai tau“, ji išsigando ir pasislėpė. Ašaros ir verksmas nutrūko. Ji, rodos, net bijojo ir kvėptelėti.

Šeimininkė ir jos dukters net nustebo; net gerovai ir tie smalsiai atsigręžė. Ištyko iškilminga tyla.

Šeimininkė vėl neišmanė: „Kas gi tasai žmogus? elgeta? milijonierius? O gal ir tas ir tas vienkart, tai yra vagis?“

Pats Tenardjė žiūrėjo čia į lėlę, čia į keleivį, o jo galva smarkiai darbavosi. Bet jis greit nusprendė. Jis priėjo prie žmonos ir sušnabždėjo:

— Šiai lėlei mažų mažiausia mokėta trisdešimt frankų! Tam žmogui reikia nusilenkti.

Šeimininkė prašneko lipšniu balsu:

— Kodel tu, Kozeta, lėlės neimi?

— Mano miela Kozeta, — pridūrė šeimininkas, — šis ponas dovanojo tau lėlę, imk ją.

Bet Kozeta žiūrėjo į lėlę baisiai. Per veidą jai teberiedėjo ašaros, o jos akys jau sužibo džiaugsmu, kaip auštant, kada pasirodo saulės šviesa. Jai rodėsi, jog palietus lėlę trenks iš jos griausmas. Betgi pagunda pergaltėjo baimę. Ji prisiartinė prie lėlės ir virpėdama paklausė šeiminkę:

— Ar aš galiu ją paimti?

— Žinoma, ji tavo, juk tau ją ponas dovanojo!

— Ar tiesa, ponuli? — paklausė ji Kozeta. — Ar ši dama mano?

Nepažįstamojo akys buvo pilnos ašarų. Susijaudinimas kliudė jam kalbėti. Jis patvirtindamas linkterėjo galva ir įdėjo į mažutę Kozetos rankelę „damos“ ranką. Kozeta greit ištraukė savo ranką ir įbedė akis į grindis; čia reikia prisipažinti, kad ji iš susijaudinimo ilgiausiai iškišo liežuvį. Staiga ji atsigrėžė ir karštai pagavo lėlę.

— Aš ją Katerina vadinsiu,—tarė ji. — Ar galima ją padėti ant krėslo, poni?

— Taip, mano brangioji, atsakė šeiminkė.

Kozeta pasodino Kateriną ant krėslo, o pati atsisėdo prie jos ant grindų ir nustero bežiūrėdama.

— Žaisk gi, Kozeta, — tarė nepažįstamasai.

— O, aš žaidžiu, — atsakė mergaitė.

Kaip gi nekontė šeimininkė šią valandą to keisto svečio! Bet reikėjo susiturėti; tat jai buvo itin sunku. Ji pasiskubino paguldyti savo vaikus, paprašius nepažįstamąjį, kad leistų paguldyti taip pat ir Kozetą.

— Juk mergaitė taip pavargo, — prašneko ji rūpestingai it motina.

Kozeta su Katerina rankose nuėjo gulėti. Šeimininkė, priėjusi prie vyro, ėmė tyliai giežti visą savo apmaudą.

— Tokiai biauurybei dovanoti lėlę, vertą 30—40 frankų! Tai beprotybė! Jis padūko! Koks tai slaptingas senis?

Tenardjė užsidegė pypkę ir ėmė skaityti laikraštį. Taip praėjo dar valanda. Smuklininkas jau keletą kartų perskaitė laikraštį. Keleivis nejudėjo. Tenardjė judėjo, kosėjo, čiaudėjo, spiaudė, — viskas veltui: nepažįstamasai sėdėjo nekrutėdamas.

— Be nemiega? — pamanė Tenardjė.

Pagaliau jis pritrūko kantrybės ir, nušiemęs kepurę, priėjo prie keleivio.

— Ar nenorėtum tamsta pasilsėti? — paklausė jis jį negriežtu balsu.

— Taip, tiesa... Kame gi jūsų arklidė?

— Prašau poną, — atsakė šypsodamas Tenardjė: — aš tamstą nuvesiu į tamstos kambarį.

Jis paėmė žvakę ir nuvedė nepažįstamąjį į puikų kambarį pirmame aukšte. Čia

Kr

baldai buvo iš raudonojo medžio, lova lyg laivas, raudonos kartūninės užuolaidos.

— Kur tamsta mane atvedei? — nuste-
bęs paklausė nepažįstamasai.

— Tai mūsų pačių kambarys, — atsakė šeimininkas. — Čia mes po vestuvių gyvenome su žmona. Mes šį kambarį duodame tik garbingiems svečiams, — pridūrė jis malonių balsu.

— Aš norėčiau geriau arklidėje pernaktuoti, — atsakė nepažįstamasai.

Tenardjė apsimetė negirdįs šių nemalonių žodžių ir, palikęs svečių vieną, nematomai išnyko.

Senis, likęs vienas, pastatė į kampą savo lazda, padėjo savo rišulį ir atsisėdo ant krėslo. Kurį laiką jis galvojo; pasukęs paėmęs žvakę išėjo žvalgydamasis iš kambario; jis tarytum ko ieškojo. Perėjęs koridorių ir atsidūręs ant laiptų, jis ėmė klausytis, — jis išgirdo švelnų vaiko kvėpavimo garsą. Eidamas į tą garsą jis priėjo po laiptais trikampę skylę, kam tarp įvairaus šlamšto, voratinkliuose ir dulkėse buvo pastatyta lova — ne lova, bet kažki koks lovos pavidalas: ant akmeninių plytų buvo padėtas skylėtas matracas, apdengtas skylėtu apklotu; drobulės nebuvo. Ant šio skurdaus patalo miegojo Kozeta.

Nepažįstamasai priėjo ir pusižiūrėjo į ją. Ji kietai miegojo apsivertusi: žiemą,

kad ne taip jaustų šaltį, ji nenusivilkdavo. Ji užmigo, apsikabinusi ir prispaudusi prie krūtinės lėlę, kurios didelės akys tamsoje blizgėjo. Protarpiais Kozeta giliai atsidūsėdavo, lyg rengėsi pabusti, ir spaudė lėlę. Šalia jos patalo buvo numesta tik viena jos medinė klumpė.

Greta šios landynės, kur miegojo Kozeta, buvo didelis tamsus kambarys. Pro stiklines duris gretimame kambaryje buvo matyti lovelės baltomis užuolaidomis; ten miegojo šeimininkų mergaitės, o toliau stovėjo mažo vaikelio meldų lopšys, to paties, kuris visą vakarą rėkė. Nepažįstamasai jau buvo begrižtas, kada pastebėjo didelį židinį. Jame nebuvo nei ugnies, nei pelenų, bet tai, kas ten buvo, pritraukė keleivio dėmesį: dvi vaikiškos nevienodo didumo kurpaitės glūdėjo čia greta. Matyti šeimininkų mergaitės padėjo savo kurpaites, laukdamos Kalėdų dovanos¹⁾; kiek toliau, židinio kampe, stypsojo viena suvalkiota, purvina, medinė klumpė. Žinoma, tai buvo Kozetos klumpė. Vaikas graudžiu pasitikėjimu pastatė savo klumpę: jis vis tik turėjo vilties ir tikėjo, kad rytą ką nors joje ras. Kelei-

¹⁾ Prancūzų vaikai tiki, jog po namus per Kalėdas vaikščioja pats Kristus ir davinėja iš nemačių vaikams dovanas. Tad jie ir pastato nakčiai savo kurpaites laukdami, kad Jis ką nors įdės į jas. O tėvai ir deda ten kokią dovaną savo vaikams.

vis pažvelgė į puikias mažų Tenardžiukių kurpaites: geros laumės motinos jau buvo įdėta į kiekvieną kurpaitę po sidabrinį pinigą. Tik gaili medinė klumpė buvo tuščia. Nepažįstamasai į tą klumpę įdėjo auksinį pinigą ir tyliai nuėjo į savo kambarį.

V.

Kitą dieną, pora valandų prieš saulės tekėjimą, smuklės šeimininkas prie taukinės žvakės šviesos rūpestingai rašė keleiviui senu apsiaustu sąskaitą. Jo žmona pasilenkė ties juo ir sekė jo plunksną. Jie nesakė nė žodžio. Vyras matyti buvo įsigilinęs į rimtus svarstymus, o žmona žiūrėjo į sąskaitą pilna džiaugsmo ir pagarbos, kaip žiūri į kokio nuostabaus žmogaus proto kūrinio gimimą. Tenardjė, vyras ir žmona, buvo smuklės salėje; namuose kažin kur buvo girdėti čiukšint: Kozeta šlavė laiptus.

Keletą kartų pataisęs Tenardjė parašė pagaliau nuostabią sąskaitą, kuria keleivis turėjo už savo menką vakarienę ir nakvynę mokėti 25 frankus.

Poni Tenardjė pamačiusi tą skaičių suplojo delnais, reikšdama pasigerėjimą, bet paskum paabejojusi ji pakraipė galvą: jai pasirodė, kad sąskaita jau perdaug didelė.

Tenardje tik sumykė su panieka, norėdamas pasakyti, kad tai tikras niekniekis.

— Taip, tavo teisybė, kad iš jo reikia nulupti,—tarė žmona, atsiminusi tą širdgėlą, kurią jai suteikė nepažįstamasai, dovanodamas prie jos dukterų Kozetai lėlę.

— Beje, — pridūrė ji, — žinok, kad aš šiandien pavarau iš namų Kozetą: ji man įkyrėjo. Aš nebegaliu žiūrėti į tą šlykščią mergiūkštę nuo to laiko, kada jai dovanujo lėlę.

Tenardje užsidegė pypkę ir pasakęs žmonai, kad ji paduotų keleiviui sąskaitą, išėjo iš kambario. Lig tik jis išėjo, nepažįstamasai iėjo su savo rišuliu ir lazda.

Tenadjė sugrįžo ir sustojo tarpduryje, taip kad ji matė tik jo žmona.

— Kaip, tamsta jau atsikėlei! — sušuko poni Tenardjė. — Nejaugi tamsta mus jau apleidi?

Sakydama tatau, ji kažin kaip sumišusi vartė rankose sąskaitą. Matyti dargi jai rodėsi nepadoru paduoti tokią sąskaitą žmogui, kuris iš pažiūros panašus buvo į tikrą pavargėlį.

— Taip aš tuoj einu.

— Vadinas, čia tamsta neturėjai, taip sakant, jokio reikalo?

— Ne, atsakė jisai, — aš čia tik pro šalį eidamas užėjau. Duokite sąskaitą.

Šeimininkė tylomis padavė jam popierėlį jis jį iškėtojo ir pasižiūrėjo, bet, matyti, jo mintys buvo kažin kur toli.

— O ką,—paklausė jis netikėtai: — ar gerai čia jums klojasi?

Poni Tenardjė nustebusi pažiūrėjo į jį. Nejaugi jis taip abejingai priėmė negalimą sąskaitą.

— Sunkus ponuli, laikai, — prašneko ji gailiu balsu. — Mūsų krašte taip maž apsilankančių. Daugiausia smulkmė gyvena. Mes pražūtume, jei kartais neužvažiuotų tokių dosnių keleivių, kaip kad tamsta, ponuli. Juk tiek išlaidų! Paimkite kad ir šią mergaitę, — kiek ji mums kainoja!

— Kokia mergaitė?

— Kozeta „Vyturiukas“, kaip ją čia praminė.

— A—a! nutęsė nepažįstamasai.

— Kokie kvaili tie kaimiečiai, — kalbėjo totiau šeimininkė: — sugalvojo nedarnias pravardes: argi ji panaši į vyturį? Greičiau į šikšnosparnį... Matai, tamsta, mes šmaldų neprašome, bet ir patys duoti negalime. Mes nieko neprigyvenam, o mokėti reikia daug: už patentą, įvairūs mokesniai, už duris, už langus. Juk tamsta žinai, kiek pinigų reikia valdžiai. Be to, aš turiu dar savų vaikų, kur man dar svetimą vaiką penėti?

Keleivis tarė abejingai, nors jo balsas drebėjo:

— Ką jūs pasakytumėt, jei jus išgelbėtų nuo šios mergaitės?

Raudonas smuklininkės veidas nušvito šlykščia šypsena.

— Ponuli, imk ją, vežkis ją, daryk su ja kas tamstai tinkama, ir lai tamstą laimina

švenčiausioji Panelė ir visi šventieji! Ar tamsta ją tuojau vežies?

— Tuojau išvešiu. Pašaukite ją. Palaukite, pirma reikia užsimokėti. Kiek aš skolingas?

Jis pažvelgė į sąskaitą. Netikėtą nustebimą išreiškė jo veidas, kada jis pamatė tokį didelį skaičių.

Dvidešimt penki frankai?—paklausė jis žiūrėdamas į smuklininkės akis.

Ji suspėjo atsipeikėti nuo savo sumišimo ir tvirtai atsakė:

— Žinoma, dvidešimt penki frankai, ponuli.

Nepažįstamasai neatsakė ir padėjo pinigų ant stalo.

— Pašaukite mergaitę,— tarė jusiai.

Čia priėjo šeimininkas ir tarė:

— Ponas iš viso skalnas dvidešimt šešis su!

— Kaip dvidešimt šešis su? — sušuko šeimininkė.

— Dvidešimt su už kambarį ir šeši su už vakarienę, — šaltai atsakė Tenardjė.— Kai del mergaitės, tai man su ponu reikia pasikalbėti. Palik mus, žmona.

Poni Tenardjė suprato, kad jos vyras sugalvojo kažin kokią nepaprastą gudrybę. Ji nieko neatsakė ir išėjo iš salės.

Tenardjė pastumė keleiviui krėslą, o pats pasililiko stovėti. Jo veidas rodosi paprastas ir gerutis.

— Matai tamsta, aš turiu tamstai prisi-
pažinti, kad ją myliu.

Nepažįstamasai akyliai pažiūrėjo į jį ir
paklausė:

— Ką ją?

— Mūsų mažąją Kozetą. Tamsta nori
ją išvežti, — man taip pasigirdo, kada aš
įėjau, — bet, tiesa sakant, aš su tuo ne-
galiu sutikti. Man be jos nyku bus. Juk
aš papratau prie jos nuo to laiko, kada
ją pas mus mažutę atvežė. Žinoma, mes
žmonės neturtingi; ji turi savo trūkumų;
tenka ir skatiko prikišti: dar nesenai gy-
dytojams ir vaistams išieidžiau keturis
šimtus frankų. Bet ką gi padarysi! Rei-
kia ir Dievą atsiminti. Juk ji nieko, be
mūs, neturi. Mes ją užūgdėm. Duonos
jai pas mus užteks. Aš myliu vaiką, ne-
žinau kodėl, — toks jau aš kvailys: pri-
sirišu ir nebemoku nusikratyti. Žmona
taip pat myli mergaitę. Tamsta nežiūrėk,
kad ji aštri su ja, — tai todel, kad jos
karštas būdas. Mergaitė mums kaip duk-
tė. Jos balselis linksmas namus. Aš ne-
galiu su ja skirtis, — tamstos valia!

Nepažįstamasai vis atsidėjęs žiūrėjo į
įsivariusį šeiminką, kuris begėdiškai jam
melavo, ir kalbėjo toliau:

— Atleisk man, ponuli, savo vaiko ne-
galima taip be niekur nieko atiduoti pra-
eiviui. Ar ne tiesa? Gali būti, kad tam-
sta turtingas; iš pažiūros tamsta geras
žmogus; gal būt ji pas tamstą ir atrastų

sau laimę, bet vis tik šis tas reikia sužinoti. Sakysim, aš aukoju savo jausmus ir išleidžiu ją su tamsta... Vis tik aš norėsiu žinoti, kur ir su kuo ji išeis. Jei aš žinosiu, kame ji, — aš nenoriu jos visai išleisti iš akių, supranti tamsta, — tad aš iš tolo galėsiu ją sekti, ir ji mažytė žinos, kad jos įtėvis ją seką. Šiap išeina štai kas: buvo pas mus vyturiukas ir išlėkė, — kur — nežinia. Ne, ponuli, taip negalima. Kad jau taip, tad reikia nors į tamstos pasą pažiūrėti.

Nepažįstamasai, vis žiūrėdamas į Tenardje tokiu žvilgsniu, kuriuo, rodos, žmogus perveria kito žmogaus sielą, tarė:

— Ponas Tenardje, kada iš Paryžiaus išvažiuoji už penkių lje, paso su savimi neimi. Jei aš nutariau Kozetą paimti, tai ir paimsiu. Jūs nesužinosite nei mano vardo, nei kame aš gyvenu, nei kur aš Kozetą išvešiu. Aš tvirtai nutariau, kad ji niekados jūsų nebematys. Aš nupiaunu siūlą, kuriuo ji buvo čia pririšta, ir ji iš čia išeis. Ar jus sutinkate su manimi? taip ar ne?

Tenardje suprato, kad prieš jį jėga. Jis nuo vakar vakaro sekė šį žmogų. Jis pastebėjo visus jo žvilgsnius ir judesius. Vakara jis jau aiškiai pamatė jį rūpinantis Kozeta, bet to rūpesnio išaiškinti jis nemokėjo, lygiai kaip nemokėjo suderinti jo elgetiškų drabužių su matyte matomu turtingumu. Jis visą naktį dėl paslaptingo nepažįs-

tamojo suko galvą, bet taip ir nesuprato jo. Viena jis be abejo nujautė: kad čia yra kažkas paslaptina, ir todėl jis numane turįs savo rankose tą žmogų, kuris nenori savo paslapties išduoti. Susidūręs su tvirtu nepažįstamojo pasiryžimu, jis ėmė abejoti savo įsivaizduota jėga. Šiaip ar taip, bet Tenardje greitai sumetė, kas jam belieka daryti: jis nutarė, kad reikia eiti tiesiu keliu. Todėl jis atidengė nepažįstamajam savo planus. Jis jau pasakė, kad jam rgikalinga tūkstantis šeši šimtai frankų. Nepažįstamas ištraukė iš šoninės apsiausto kišenės seną odos portfeli ir iš ten išėmė tris banknotus.

Padėjęs juos ant stalo ir pritūrėdamas juos, jis tarė Tenardje:

— Pašaukite Kozetą.

VI.

Ką tuomet veikė Kozeta?

Rytą atsikėlusi mergaitė nubėgo prie židinio ir greit pažvelgė į savo klumpę.

Ji rado ten auksinį pinigą. Kozeta apsvaigo nuo radinio. Jai ėmė suktis galva nuo viso to, kas jai atsitiko nuo vakar vakaro. Ji dar niekumet nebuvo mačiusi auksinio pinigą ir paskubėjo jį paslėpti į prijuostės kišenę. Ji žinojo, kad šis aukso pinigąs jai priklauso, ir sumetė, kas šią dovaną dovanojo; bet su jos džiaugsmu mišo baimė. Ji perdaug buvo

nustebinta. Visi tie puikūs daiktai jai atrodė it pasaka. Ji bijojo lėlės, bijojo auksinio. Tiktai pats pepažįstamasai jai nebuvo baisus. Ji nuo vakar vakaro galvojo apie jį savo vaikiškomis mintimis. Jei tas liūdnas, senas, pavargęs žmogus atrodė toks geras! Nuo tos valandos, kada ji sutiko jį miške, visa jos gyvenime atsimainė. Kozeta mažiau laiminga už pačią mažąją dangaus paukštelę, niekuomet nebuvo patyrusi apsaugos po motinos sparnu. Kiek ji save atminė, — nelaimingoji mergaitė visumet buvo neapsaugota nuo rūstaus gyvenimo kvepavimo: dabar ji jautėsi lyg susupta šiltuose rūbuose: seniau jos siela drebėdavo nuo šalčio, dabar ji sušilo. Ji jau nebijojo taip ponios Tenardje, — ji nebebuvo viena, šalia jos buvo kažkas geras ir meilus.

Radusi klumpėje auksinį ir jį paslėpusi, ji stvėrėsi kasdieninio rytmetinio darbo. Pinigas, gulįs toj pat kišenėje, iš kurios vakar pinigai pražuvo, ją labai linksmينو. Ji pažiūrės kišenės gilumon, o iš ten linksmai jai spindi šviesus geltonas ratelis.

Poni Tenardje užklupo ją tyliai besigėrinčią savo turtu; bet kad ir kaip buvo keista, ji nepasakė jai nė vieno šiurkštaus žodžio.

— Kozeta, — tarė ji beveik švelniu balsu, — eik tuojau į valgomąjį kambarį.

Kozeta nuėjo tenai.

Ją pamatęs, nepažįstamasai paėmė vakar iš krautuvės atneštą rišulėlį ir atrišo jį. Jame buvo visas kraitis septynerių aštuonerių metų mergytei. Čia buvo vilnoniai juodi rūbeliai, juoda prijuostė, vilnonis liemenėlis ir sijonas, skarelė kaklui, vilnonės kojinės ir šilti batukai.

— Mano vaikeli, — tarė nepažįstamasai, — imk tuos visus daiktus ir greičiau apsivilk.

Vos tik pradėjo švisti, Monfermeilio gyventojai, kurie atidarinėjo tuomet savo namų langines ir duris, pamatė neturtingai apsirengusį žmogų, kuris ėjo Paryžiaus gatve; jis vedėsi už rankos mažą mergaitę, kuri visa buvo apsirengusi juodai ir nešė didelę, aptaisyta rožės spalvos rūbais lėlę. Jie ėjo Livrio linku.

Niekas žmogaus nepažino; Kozetos gi, apsitačiusios naujais rūbais, daugelis nepažino todėl, kad ją buvo papratę matyti skarmaluotą.

Kozeta ėjo su nepažįstamuoju, nežinodama, kur ji eina ir kas jis. Ji žinojo vieną. — kad Tenardjės smuklė pasiliko užpakalyje. Niekas ten su ja neatsisveikino ir ji nė su kuo neatsisveikino. Ji išėjo iš namų, kur jos niekas nemylėjo, neišsinešdama su savimi nė vieno šviesaus atsiminimo ir nepalikdama nieko, ką ji būtų mylėjusi.

Vargšas kūdikis, kurio vaikiška siela iki šiol buvo tarsi prislėgta, — ji ėjo rim-

tai, žiūrėdama į dangų plačiai iškėstomis akimis. Ji įsidėjo į savo naujosios prijuostės kišenę auksinį pinigą ir protarpiais ten žiūrėjo, paskum žiūrėjo į einantį šalia jos nepažįstamąjį. Jos sieloje pabudo kažki koks neaiškus jausmas, tarytum ji ėjo šalia paties dangiškojo Tėvo, — ir jai buvo linksma ir šviesu, ir šilta, kaip dar niekumet nebuvo buvę.

Kaina 2nd Shop

Šiaulių P. Višinskio
viešoji biblioteka

000315596

821

Hu-64

P. VIŠINSKIO VIEŠOJI BIBLIOTEKA